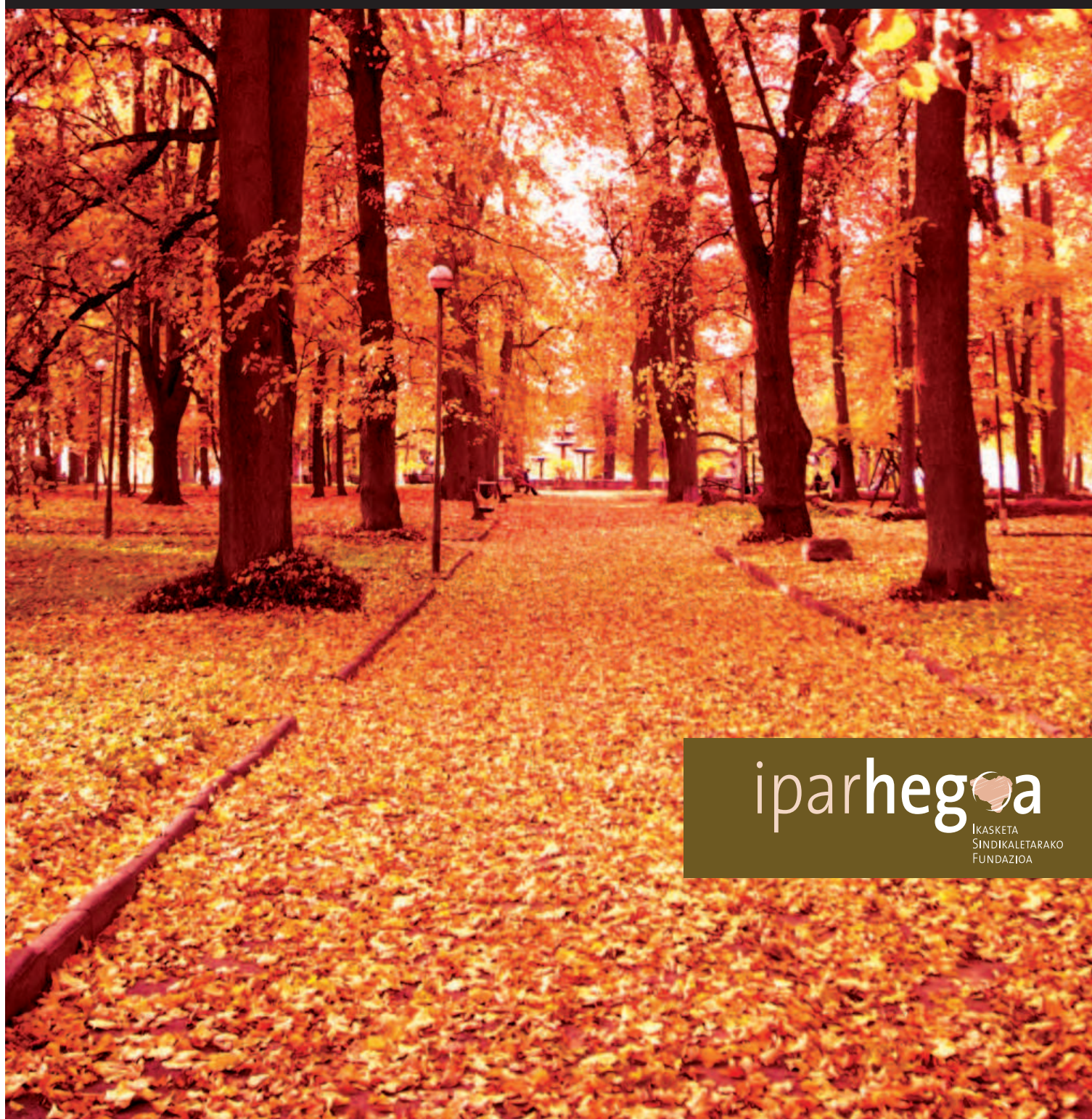

euskal estatuari

bidea zabaltzen

herritartasuna eta kultura

iparhegoa

IKASKETA
SINDIKALETARAKO
FUNDAZIOA

EUSKAL
ESTATUARI
BIDEA ZABALTZEN

herritartasuna eta kultura

Ipar Hegoa Fundazioa / Udako Euskal **Unibertsitatea**

Egilea: Ipar Hegoa Fundazioa

Laguntzailea: Udako Euskal Unibertsitatea

ISBN: 978-84-8438-422-9

Lege-gordailua: BI-1289-2012

Inprimategia: PRINTHAUS S.L., Bilbo

Azalaren diseinua: Ipar Hegoa Fundazioa

Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Ander Altuna Gabiola

Banatzaileak:

Ipar Hegoa Fundazioa

Alameda Rekalde 62-behea 48010 Bilbo telf. 944706915

Helbide elektronikoa: iparhegoafundazioa@labsindikatua.org

Udako Euskal Unibertsitatea

Erribera 14, 1. D 48005 Bilbo telf. 946790546 Faxa. 944793039

Helbide elektronikoa: argitalpenak@ueu.org / www.ueu.org

Lizentzia honekin, edukiak kopiatu, banatu eta erakutsi zein lan eratorriak egin ahal izango dituzu, ondorengo baldintzak beteaz:

- Edukiaren jatorrizko egilea aipatu behar duzu.
- Edukiaren aldaketarik egiten baduzu, edo lan eratorri bat sortzen baduzu eta hau banatzekotan, honako lizentzia honen baldintza beretan egin beharko duzu.
- Ezin duzu lan hau merkataritza xedetarako erabili.

Aurkibidea

AURKEZPENA, <i>Ipar Hegoa Fundazioa</i>	5
---	---

Euskal Estatua eta herritartasuna

SARRERA, <i>Txoli Mateos González</i>	9
1. ESTATUAZ, HERRITARTASUNAZ ETA NAZIO-IDENTITATEAZ, <i>Julen Zabalo Bilbao eta Txoli Mateos González</i>	13
2. HERRITARTASUNA, IMMIGRAZIOA ETA EUSKAL ESTATUA, <i>Iker Iraola Arretxe</i>	27
3. ESTATUA, HEZKUNTZA ETA EUSKAL HERRITARRAK, <i>Txoli Mateos González</i>	45
4. HERRITARTASUNA GOGOETA ETA PRAKTIKA FEMINISTAN, <i>Mila Amurrio Vélez</i>	61

Euskal Estatua eta kultura

SARRERA, <i>Ane Larrinaga Renteria</i>	81
1. KULTURA ESTATU-ERAIKUNTZAN: ESTATUA PROIEKTU SINBOLIKO GISA, <i>Ane Larrinaga Renteria</i>	85
2. ESTATUA, MERKATUA ETA KULTURA: AURRERA BEGIRAKO ERRONKAK, <i>Josu Amezaga Albizu</i>	101

3. EUSKAL KULTURAREN ADIERAZPIDEAK: SENDOTASUNAK ETA AHULTASUNAK BALIZKO EUSKAL ESTATU BATEN AURREAN,
Patxi Juaristi Larrinaga 115
4. EUSKAL HERRIAREN HEZKUNTZA-ESKUBIDEAK. EUROPAKO ZENBAIT HEZKUNTZA-EREDU AZTERGAI,
Fito Rodríguez Bornaetxea..... 131
5. EUSKARAREN EGOERA ETA BILAKAERA XXI. MENDEAREN HASIERAN: AURRERA BEGIRAKO ERRONKAK,
Iñaki Mtz de Luna Pérez de Arriba 151

2. Herritartasuna, immigrazioa eta Euskal Estatua

Iker Iraola Arretxe, Soziologian doktoregaia, UPV/EHUko irakaslea

Immigrazioak herritartasunarekin, nazioarekin eta estatuarekin lotura zuzena du, eta agerian uzten du kategoria horien izaera eraikia. Hortik abiatuta, immigrazioak Euskal Herrian duen eragina aztertzen da. Lehenik, bertara iritsitako migrazio-prozesuak aipatzen dira, Euskal Herriko gizartearen egungo osaera immigrazioaren ondorio baita, hein handi batean. Ondoren, Euskal Herria estatu bilakatu nahi duen mugimenduak, abertzaletasunak, Euskal Herrira heldutako migrazio-fluxuen aurrean garatutako ildoak aztertzen da, jarrera horiek euskal herritartasunaren definizioaren bilakaeran funtsezkoak izan baitira. Amaitzeko, eta multikulturalismoaz ohar batzuk eman ostean, Euskal Estatua sortzeak auzi honetan izan ditzakeen ekarpenak eta ebatzi beharreko gaiak aipatzen dira.

Citizenship, immigration and the basque state

Immigration is directly related to citizenship, the nation and the state, revealing as it does the constructed nature of those categories. Here the impact of immigration on Euskal Herria is examined from this perspective, looking first at the processes of migration to it which have produced the make-up of present-day Basque society to a large extent. This is followed by a consideration of the way migratory movements have been viewed by the movement for the development of Euskal Herria into a state, the Basque nationalist movement, since these attitudes have played a fundamental role in defining Basque citizenship. After some observations about multiculturalism, the chapter concludes with a look at how the creation of a Basque state might contribute to this and the issues that will be raised.

SARRERA

Immigrazioa funtsezko azterketa-eremu bilakatu da azken hamarkadan Gizarte Zientzietan eta, bereziki, azterketa politikoetan. Hain gai zabala izaki, eremu ugari aztertu izan da migrazioei loturik, baina 1990eko hamarkadatik aurrera, kulturari lotutako gaiak garrantzi berezia eskuratu dute arlo horretan. Horrela, kultura-aniztasun edota multikulturalismoari buruzko azterketa, ikuspegi eta eztabaidak ugariak dira. Horri kritika ere egin zaio, hainbat aspektu dituen errealitate sozial bati erantzun kulturala soilik eman nahi izan zaion heinean, eta kultura-aniztasuna immigrazioarekin bakarrik lotzen delako.

Immigrazioa aztertzen dugunean, ikerketa-eremu horren hainbat mugaz kontziente izan behar dugu; esaterako, *immigrazioaren gaiztat* hartzen direnak, oro har, herritar guztiei dagozkie, eta ez etorkinei soilik. Dena dela, lan honetan immigrazioaren auzia estatua lortu nahi duen harrera-gizartearen ikuspegitik landuko dugu, immigrazioa harremanetan jarriz estatua, nazioa eta nazionalismoa bezalako gaiekin. Zentzu horretan, arreta nagusia ez da etorkinarengan ipiniko (estatu berri batek migratzailearen ikuspuntutik izan ditzakeen abantaila eta arazoak ere aztertu beharko lirateke), eta immigrantearen perspektiba aipatzen denean, goiko ikuspegiari lotuta egingo da.

Immigrazioa eta etorkina kategoria eztabaidatuak dira, ikusmolde askotatik aztertzen direnak. Horrela, badira *immigrante* etiketa, duen kutsu ezkorra dela-eta, alboratu behar dela uste dutenak. Ikuspegi horretatik, etorkin moduan iritsi berriak soilik definitu behar dira (ik. Bilbeny, 2009). Izan ere, *immigrante* kategoria, estigma bat finean, saihestu nahi izaten da, herritar oso eta *normala* izateko, nahiz eta horren ondorioa ez den jatorrizko identitate zein praktika kulturei muzin egiteko nahia (Zapata-Barrero, 2004). Edonola ere, lan honetan *immigrante* edo *etorkin* kategoria modu lausoan erabiliko dugu, Euskal Herritik at etorritako biztanle guztiez aritzeko, haien migrazio-prozesua orain dela hamarkada batzuk gertatu bazen ere.

Hortaz, lehenik eta behin, immigrazioak maila teorikoan estatuarekin eta nazioarekin duen harremanaz gako batzuk azpimarratuko ditugu, ondoren Euskal Herriko errealitatean murgiltzeko. Lehenik, Euskal Herrira iritsitako immigrazio-fluxuen ezaugarri nabarmenenak azpimarratuko dira; eta, ondoren, Euskal Herrian immigrazioak sortutako eztabaida esanguratsuen laburpena planteatuko da: immigrazioaren aurrean euskal nazionalismoak garatutako ildoak eta izandako bilakaera, hain zuzen. Horren ostean, gaur egungo immigrazioari buruzko eztabaidetan etengabe erabiltzen diren ideia batzuk aipatuko ditugu, hala nola *integrazioa* edota *multikulturalismoa*. Amaitzeko, aipatutako ideiak Euskal Herriko estatuaren behararekin lotzen saiatuko gara.

1. IMMIGRAZIOA, ESTATUA, NAZIOA

Migrazio-mugimenduek hainbat ondorio sortzen dituzte bai migratzaileen jatorrizko herrialdeetan bai eta helmugako herrialdeetan ere. Aspektu hauen guztien artean, immigrazioak nazioaren eta estatuaren kontzeptuekin duen harremana nabarmenduko dugu hemen.

Immigratzeak estatu berri batera sartzea dakar, eta eragina du hainbat gai *administratibori* dagokionez (adibidez, lurraldera sartzeko prozesua, lan egiteko baimenak, lege-egoeraren erregularizazioa, eta abar). Baina estatuari ez dagokio, noski, administrazio-arlo hori bakarrik, eta izaera politiko ukaezina dauka: nazioaren aldagaia sartzen zaigu orduan.

Estatuek, oro har, beren lurraldearen izaera nazionala aldarrikatu, eta eurena *nazio-estatu* moduan ezaugarritzen dute. Estatuak, horrela, nazio baten existentzian oinarritzen du bere legitimitatea. Nazioa ulertzeko moduak ugariak dira, eta elementu ugari nabarmentzen dira nazioak edo nazio zehatzak zedarritzerakoan (hizkuntza, etnia, historia, borondatea, eta abar); baina nazioa, funtsean, egitate politikoa da, eta asmo politiko bati loturik doa. Nazioaren aldarrikapena ez dagokio estatuari soilik, eta ugariak dira estaturik erdietsi ez duten nazionalismoak, estatu-nazionalismoen eta estaturik gabekoen arteko talka nabarmena izanik lurralde askotan.

Migratzailea, esan dugunez, estatu batera iritsiko da, baita nazio batera ere. Baliteke bi errealitateen arteko kontraesanik ez gertatzea, edo kontraesan hori gutxiengo baten ardura hutsa izatea, sozialki adierazgarria izan gabe. Baina lurralde horretan estatuak bultzatutako nazioarekin bat egiten ez duen nazionalismo esanguratsu bat baldin badago, nazio-gatazka mahaigaineratzen da; eta lurralde horretako herritarrek jarrera bat hartuko dute afera horren aurrean, baita immigranteek ere. Edonola ere, bere nazio-proiektua zalantzan jartzen duen mugimendurik egon edo ez, estatuak bere nazio-egitasmoa hedatzen du herritarren artean —edo horretan saiatzeko da—, eskura dituen gizarte-erakunde ororen bitartez, eta egunerokotasunean presente dauden eta zalantzan jartzen ez diren ekintza ugarien bidez (ik. Billig, 1995). Estatu-nazionalismoaren eraginkortasuna, hortaz, handia izan ohi da, ez baita nazionalismotzat hartuko, *normaltasunaren* ondorioztat baizik. Estaturik gabeko nazionalismoak, berriz, bere egitasmoa aldarrikatu behar du, eta bere jarraitzaileek nolabaiteko jarrera aktiboagoa hartu behar dute, ondorioz.

Immigrazioaren auzian, bada, estaturik gabeko nazionalismoaren zailtasuna nabarmena da. Estatuak duen tresneria hori guztia eduki ez, eta nazio-egitasmoa garatzeko arazoak ugariak dira. Izan ere, estatu-nazionalismoaren eta estaturik gabekoaren arteko indar-harremanean, faktore ugarien eraginez, immigrazioak lehenaren alde egiteko joera duela nabarmendu izan da, immigratuaren bizitzan zuzenean eragiten duen eta eragile boteretsuena den heinean (ik. Kymlicka, 2003; Zapata-Barrero, 2008). Hala ere, baieztapen horren ondorioa ez da, inondik inora, estaturik gabeko nazionalismoa immigranteekin bateraezina izatea. Estaturik gabeko nazionalismoek immigrazioaren aurrean garaturiko ildoak askotarikoak dira, eta badaude jarrera defentsibo batean gotortu eta immigranteen aurkako jarrera xenofoboa garatzen dutenak zein etorkinak euren nazio-proiektura bildu nahi dituztenak. Estatu-nazionalismoen kasuan ere ikuspegi desberdinak garatzen diren bezala.

Maila teorikoan jarraituz, estatua erdietsi edo ez, nazionalismoak harreman konplexua du immigrazioarekin. Nazionalismoak, bere nazioaren mugak zedarritzean, bere nazioko kideak —naziokideak— definitzen ditu; eta hori egitean, atzeritarrak zehazten ditu, aldi berean. Areago, *gu* nazionalaren eraketarako, beharrezkoa da

bestetasun atzerritarren presentzia, *bestea* modu sinbolikoan ager badaiteke ere (Connor, 1998: 51; Triandafyllidou, 1998).

Etorkina, herritar nazionalen eta atzerritarren arteko sailkapen horretan, modu gatazkatsuan kokatzen da, ez baita, ez nazioko kide, ezta atzerritar hutsa ere. Atzerritarrak badu *bere* nazioa, baina immigranteak, *berea ez den* lurraldean kokatzean, *gu* eta *besteen* definizioa *problematizatzen* du, *kanpoko* eta *barruko* izatearen artean baitago. Beste hitz batzuekin esanda, migrazioak nazio-estatua *desnaturalizatzen* du¹⁰, eta bere izaera historiko eta soziala nabarmendu (ik. Gil Araújo, 2006: 59-61). Finean, bi errealitateek —migrazioei dagokiena, batetik, eta nazioari edo estatuari loturikoa, bestetik— logika desberdinei jarraitzen diete, eta bakoitzak ordena bati bide ematen dio, Abdelmalek Sayad-ek (2010) erakutsi bezala, nazio-ordenari eta migrazio-ordenari, hain zuzen. Bi logika kontraesankor horien arteko harremanak, hortaz, gatazkatsuak dira, ezinbestean.

2. IMMIGRAZIOA EUSKAL HERRIAN: BEGIRATU BAT

Goian aipatutako eztabaida *teorikoak* inplikazio zuzenak ditu lan honetan helburu dugun gaian: migrazioaren eta Euskal Estatuaren arteko harremanean, hain zuzen. Planteamendua Euskal Herrira ekarrita, beharrezkoa da, lehenik eta behin, migrazioak Euskal Herrian dituen ezaugarri nagusiak aipatzea. Jarraian, Euskal Herrira iritsitako migrazio-fluxu nagusien ezaugarri nabarmenenak azpimarratzen saiatuko gara.

Zentzu horretan, bi migrazio-prozesu oso desberdin (estatuetatik zein horietatik at etorritakoak) aipatuko ditugu, etapa desberdinetan indar biziagoz edo mantsoago jazo direnak, baina gaur egun ere batera gertatzen direnak (nahiz eta migrazioaren diskurtso eta irudi sozial batez soilik arduratu). Gure iritziz, Euskal Herriko estatuaren eta migrazioaren arteko harremanaz pentsatu nahi badugu, Euskal Herrian migrazio-arloan garatutako esperientzia oparoa (argi-ilun guztiekin) aintzat hartu beharrezkoa da.

Aurretik, halere, zehaztaper bat egitea beharrezkoa da. Izan ere, Euskal Herriko migrazioa aztertzeak zailtasun nabarmenak ditu, datu estatistiko egokiak biltzea bera ere ezinezkoa izanik. Horregatik, jarraian aipatuko ditugun datuak tentuz irakurri behar ditugu, gerturatze moduan soilik. Ipar Euskal Herriko migrazioaren datuetan, adibidez, Hendaian bizi diren Hego Euskal Herriko herritarrak ere sartzen dira. Izan ere, Euskal Herriaren egituratze ezaren ondorioak modu argian mahaigaineratzen dira migrazioaren kasuan.

2.1. Aurrekaria: Espainia eta Frantziatik migrazioa

Jakina den moduan, euskal herritarrek historian zehar emigratu behar izan dute, *euskal diaspora* deitutakoa horren erakusgarri izanik. Hausnarketa berezia behar luke Euskal Herri kanpoko euskal jatorrikoek estatu berrian izan beharrezko paperak. Izan ere, estatuaren artean desberdintasunak handiak dira atzerrian jaiotako

10. Zentzu horretan, adierazgarria da estatu bateko herritartasuna lortzeko prozesua *naturalizazio* izenez ezagutzea.

herritar nazionalen ondorengo herritartasunari dagokionez. *Diasporak* aipatuta, immigrante guztiak, aldi berean, beste herri batzuen diaspora ere badirela oroitu behar dugu.

Arreta Euskal Herrira iritsitako immigrazioan jarriz, bada, lurraldea, modu esanguratsuan, XIX. mende bukaeran hasi zen etorkinen hartzaile izaten. Orduan, Espainiatik abiatutako immigrazio-prozesuak indarra hartu zuen, eta benetako giza mugimendu sendo bilakatu zen. Ondorengo ehun urteetan luzatuko zen prozesu bati hasiera eman zitzaion horrela (Araba, Bizkai eta Gipuzkoara mugatuta, prozesu horretarako, ik. Ruiz Olabuénaga / Blanco, 1994). Hasieran Bizkaian soilik (zehazki, Bilbon, Ezkerreldean eta Meatzaldean), gutxinaka etorkin ugari iristen hasi ziren, bertako meategiei loturiko industria berrietan lan egiteko. Hego Euskal Herri barruko barne-migrazioaz gain (Bizkaian, adibidez, lagun ugari baserri-ingurua utzi eta industriaguneetara joan ziren), Euskal Herriarekin muga egiten duten Espainiako lurraldeetako etorkinak ugaritu ziren, gaztelauak batik bat.

Egoera berri horrekin, Ipar eta Hego Euskal Herriaren arteko desberdintasun demografikoa nabarmendu zen. Izan ere, Lapurdik, Nafarroa Behereak eta Zuberoak herritarrak galtzen jarraitzen zuten bitartean, gainerako herrialdeetan egoera aldatzen hasi zen. Edonola ere, begirada Hego Euskal Herrira mugatu arren, herrialde eta eskualdeen arteko errealitateak diferentek izan zirela kontuan izan behar dugu. Nafarroa Garaian, esaterako, immigrazio-fluxu esanguratsurik ez zen gertatu XX. mende erdira arte, eta orduan ere gainerako herrialdeetan baino etorkin gutxiago iritsi ziren (ik. García-Sanz / Mikelarena, 2000).

Baina Hego Euskal Herrian sakoneko eragina izan zuen immigrazio-prozesua geroago jazo zen, 1950etik aurrera, eta, nagusiki 60 eta 70eko hamarkadetan. Espainiako langile ugari heldu ziren, hasieran Bizkaira eta Gipuzkoara eta, ondoren, Araba eta Nafarroa Garaia, Euskal Herriko lan-aukerek bultzatuta, eta frankismoaren testuinguru ilunean. Indar biziagoz Bizkaian (aurreko immigrazio-garaia ezagutu zuten eskualdeetan, batez ere) eta, segidan, Gipuzkoan (bailara desberdinetan sakabanatuago) immigratuak industria hedatzen zen inguruetara heldu eta hiri-inguruetan bildu ziren. Gure hiri-paisaiaren erakusgarri diren langile-auzoak, modu kaotikoan eraikitakoak, hedatu ziren Hego Euskal Herriko hainbat ingurutan, eta bertan etorkinek portzentaje esanguratsuak osatu zituzten. Araban (Gasteizen, nagusiki) eta, askoz modu txikiagoan, Nafarroa Garaian, immigrazioa ondoren garatu zen, 1970eko hamarkadan, batez ere.

Immigrazio-prozesu horretan, aurreko aldi gertatu zen bezala, eta halako prozesu gehienetan legez, gizarte-egoera gogorak gertatu ziren, etxebizitzetan pilaketak ugariak izanik, adibidez; eta, beste aldean, industria-jabe batzuen aberasterako hauspoa ere izan zen prozesu hura. Horrez gain, Euskal Herrian berpizten hasi zen mugimendu abertzalearen gain ere eragina izan zuen, haren jarreraren sakoneko aldaketa gauzatu baitzen, aurrerago azalduko dugunez. Bestalde, ez zen gizonezkoen immigrazio bat izan, halako migrazio ekonomikoetan gertatu bezala, emakume eta gizonezkoen kopuruak nahiko antzekoak izan baitziren (Ruiz Olabuénaga / Blanco, 1994: 154-155).

Immigrazio-uholde horrek Hego Euskal Herriko gizarte-egitura eraldatu zuen. Industrializazio- eta urbanizazio-prozesu sakonei loturik, Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta —neurri apalagoan— Nafarroa Garaian biztanleriak gora egin zuen, nabarmen, eta kanpoan jaiotakoek kopuru esanguratsua osatu zuten. 1973an, esaterako, Euskal Herrian jaiotakoak eta gurasoak ere bertakoak zituztenak % 53 ziren Hego Euskal Herrian (in Jáuregui, 1981: 69). 1980ko hamarkadan sartuta, eta krisi ekonomikoaren testuinguruan, immigrazio-prozesu horrek etena izan zuen, eta migrazio-saldoek zentzu negatiboa eskuratu zuten. Hamabost urte inguru itxarotea beharrezkoa izango da, hortaz, Hego Euskal Herrian immigrazioa berriz nabarmentzeko, oraingoa bestelako jatorri bateko etorkinekin, jarraian ikusiko dugun bezala.

2.2. Immigrazio berria

Gaur egun, Euskal Herrian 3.100.000 biztanle inguru bizi gara, horietatik % 10 baino gutxiago Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoan; eta biztanleriaren zatirik handiena (% 37,1) Bizkaian biltzen da¹¹.

1. taula. Biztanleriaren osaera jaioterriaren arabera (Ipar Euskal Herria 2008, Hego Euskal Herria 2010).

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	Nafarroa Garaia	Ipar EH*	Guztira
Euskal Herria	66,6	71,2	77,1	73,6	58,7	71,5
Frantzia edo Espainia	23,9	21,8	15,9	13,1	31,3	19,7
Atzerrian, Estatuetatik at, Estatuko herritartasunarekin	0,6	1,0	1,0	2,0	5,6	1,6
Estatuetatik at	8,9	6,0	6,0	11,2	4,3	7,2
Guztira	100	100	100	100	100	100
Guztira (gordina)	313.819	1.152.658	705.698	630.578	282.003	3.084.756

Iturria: Aierdi, 2011.

Taulan ikus daitekeenez, immigrazio-tasa baxueneko lurraldea Gipuzkoa da, eta handienekoa, berriz, Ipar Euskal Herria (hala ere, herrialdeen araberako aldea handia da azken horretan: 2001ean, Euskal Herri osoan immigrazio handieneko lurraldea Lapurdi zen bitartean, Zuberoan kontrako egoera zegoen; ik. Aztiker, 2006: 116).

Horrekin batera, arestian aipatu dugun Estatuetatik abiatutako immigrazioak (eta 1950-1980ko immigrazio-aldia igarota, Espainia eta Frantziatik gertatutako fluxu etengabea) pisu handia dauka Euskal Herriko gizartean, % 20ren inguruan. Horrekin batera, Estatuetatik etorritako gurasoetako bat edo biak dituztenak aipa daitezke, % 24 inguru baitziren 2001ean (Aztiker, 2006: 117). Euskal Herriaren osaera demografikoa aztertuta, albora ezinezko errealitatea da Espainiatik zein Frantziatik etorritako immigrazioa, beraz.

11. Atal honetan azalduko ditugun datuak Aztiker (2006) ikerketa-taldearen eta, batez ere, Aierdiren (2011) lanetik atera ditugu. Aztikerren datu gehienak 2001ekoak dira; Aierdirenak, berriz, berriagoak: 2010ekoak, Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroaren kasuan, eta 2008koak, Ipar Euskal Herriarenean.

*. Jatorria Pirinio Atlantikoen departamendu osoa kontuan hartuta eskuratu da.

Bi estatu horietatik kanpoko immigrazioa (hemen *immigrazio berria* izendatuko duguna) kontuan hartuta, etorkinen portzentaje esanguratsuenak Araba eta Nafarroa Garaikoak dira; eta Ipar Euskal Herrian frantziar herritartasuna duten arren Frantziatik at jaio direnek kopuru esanguratsua osatzen dute (% 5,6). Ondokoa azaltzea ere interesgarria da: Nafarroa Garaian, XX. mendeko Espainiatiko immigrazioa gutxien bizi izan zuen Hego Euskal Herriko herrialdean, immigrazio berriaren portzentaje esanguratsuenak gertatzen dira. Horrekin batera, nabarmentzekoa da immigrazio-portzentaje altuenetako eskualdeak Nafarroako hegoaldekoak (Tuteralea buru) eta Arabako Errioxa direla; hots, nekazaritza funtsezkoa den eta euskara oso gutxiturik duten eskualdeak. Ipar Euskal Herrian ere, immigrazio horrek kopuru esanguratsuak hartzen ditu, Lapurdiko kostaldean metaturik, ziur asko.

Modu *ofizialean* etorkintzat Espainia eta Frantziak kanpokoak soilik hartzen direla kontuan izanda, Euskal Herriko portzentajea (% 7,2) Espainiakoa (% 12,3) baino baxuagoa da, baina Frantziakoa (% 5,8) baino altuagoa; eta Europar Batasunekoaren (% 6,5) antzekoa (Eurostat, 2011). Izan ere, nazioarteko immigrazioak Europako mendebaldean Euskal Herrian baino lehenago indarra hartu zuela kontuan hartu behar dugu. Bigarren Mundu Gerra ostean, jada, Afrikako iparraldeko edota Turkiako immigrazioa, adibidez, ugaritzen hasi zen Frantzian, Erresuma Batuan edo Alemanian. Horrela, Frantziatik at jaiotako guztiak —herritartasuna izan edo ez— barne hartuta, Hexagonoko portzentajea % 11,1era iristen da, eta Espainiakoa, berriz, %14an mantentzen da, immigranteek oraindik herritartasuna lortzeko astirik izan ez dutelako, ziur asko (*ibidem*).

Izan ere, *immigrazio berri* deritzogunaren iraupena, hots, immigrazio-fluxu hori noiztik gertatzen den, aipatu beharrekoa dugu. Hego Euskal Herrian, Espainian bezala, immigrazio berria Europako iparraldeko herrialdeetan baino beranduago hasi da, eta azken hamarkadako igoera oso handia izan da. Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroa Garaian, immigrazio berria 2000ko hamarkadan sartzearekin batera hasi zen kopuru esanguratsuak eskuratzen. Azterketa berezia behar luke immigrazio berriaren irudi sozialak, *legez kanpoko immigrazioarekin* parekatzen baita, nahiz eta Hego Euskal Herriko etorkin berrien gehiengo zabalaren lege-egoera erregularra izan (Ikuspegi, 2011a).

Immigrazio berriaren bereizgarri nagusia bere jatorria da, kopuruez gaindi, ikusgarritasun berezia egozten zaiolako immigrazio honi. Aurreko fluxuetan baino jatorri urrunagokoak nagusitzen dira, eta Latinoamerikak pisu berezia hartzen du. Hego Euskal Herriko jatorri nagusiak, estatuei begiratuta, Maroko (% 13,5), Errumania (% 12,3) eta Kolonbia (% 9,5) dira, baina amerikarrak (latindarrak, gehienak) etorkin berrien % 42,1 dira Hego Euskal Herrian (Aierdi, 2011). Gainera, feminizazio-tasa handiko immigrazioa da, eta emakume latinoamerikarrak berriz ere nabarmentzen dira. Nazioartean, immigrazioak industria-sektoreko gizon gaztearen afera izateari utzi zion 1970eko hamarkadan sartzearekin, eta zaintzari loturiko lanbideetan txertaturiko emakumeek gero eta pisu handiagoa dute Euskal Herriko eskualde batzuetako immigrazio kopuruetan.

Oro har, immigrazioa estatuen markoetatik aztertzen da, eta horren azpiko mailetan datuak jasotzea zailagoa izaten da. Hori oso agerikoa da Ipar Euskal

Herriaren kasuan, egituratze instituzionalaren gabeziaren eraginez. Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoan, Frantziatik abiatutako immigrazioak pisu garrantzitsua duela ikus daiteke arestian erakutsitako taulan, % 30etik gora, eta horri Frantziatik kanpoko immigrazioa gehituta, autoktonoak % 60 inguru dira Ipar Euskal Herrian. Ziur asko, immigrazioa Lapurdiko kostaldean kokatzen da, barnealdeak kontrako prozesua bizi baitu: hustea. Maiz ahanzita geratzen den arren, immigrazioak errealitate sendoa osatzen du hiru herrialde horietan, eta, gure ustez, azterketa berezia eskatzen du.

3. IMMIGRAZIOA EUSKAL HERRIAN: ABERTZALETASUNA

Euskal Herrirako immigrazioa prozesu luze eta sakona izan da, mota guztietako ondorioak izan dituen eta, gaur egungo Euskal Herriko gizartea ulertu ahal izateko, ezinbestez kontuan hartu behar dena. Ondorioak demografikoak, ekonomikoak, kulturalak, sozialak, politikoak eta beste hainbat alorri loturikoak izan dira. Lan honen helburua Euskal Herriko estatua eta immigrazioa harremanetan jartzea izaki, abertzaletasunean¹² geldiunea egiteak beharrezkoa dirudi, proiektu horren bultzatzailea den heinean.

Izan ere, Euskal Herrian nazio-gatazka funtsezko elementua da, eta nazionalismo desberdinek dihardute lehia bertan, arlo guztietan, immigrazioaren auzian ere bai. Azken gai horretan, ika-mika agerikoagoa izan da Hego Euskal Herrian, euskal eta espainiar nazionalismoen artean (ik. Zabalo *et al.*, 2010: 37-62), Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoan baino. Azken eremu horretan, immigrazioak berezko ezaugarriak izateaz gain, euskal eta frantziar nazionalismoen arteko indar-harremana desberdina izan da, eta konfrontazioak beste eremu batzuk hobetsi ditu. Hortaz, jarraian Hego Euskal Herrian euskal nazionalismoak immigrazioari buruzko jarreran izandako bilakaera azpimarratzen saiatuko gara, garapen horretan funtsezkoak izan diren hainbat aspektu (espainiar nazionalismoaren jarrera, esaterako) kanpoan utzi beharko ditugula ohartaraziz.

Bada, aipatu dugunez, euskal nazionalismoak garrantzi handia eskaini dio immigrazioaren auziari; prozesu horrek Euskal Herrian izandako eragina kontuan hartuta, bestalde, harritzekoa ez dena. Jarrera desberdinak garatu dira immigrazioari buruz, baina, oro har, immigrazioak esangura nabarmena izan du abertzaletasunaren ezaugarritzean. Gure ikuspegitik, euskal nazionalismoak immigrazioaren aurrean izandako jarreran gertatutako bilakaera da azpimarratu beharrezkoa, immigrazioaren aurkako ildo *itxi* batetik, migratzaileen *integrazioa* bilatu duen ikusmolde batera igaro baita, prozesu luze eta konplexu batean (ik. Conversi, 1997: 187-221).

Ezaguna denez, euskal nazionalismoaren sorrera, Sabin Aranaren eskutik, espainiar jatorriko immigranteen aurkako jarrerari loturik gertatu zen. XIX. mende amaieran immigrazio-uholdea iritsi zen Bizkaiko eskualde industrializatu berrietara. Momentu horretan, nazionalismo jeltzalea sortu zuen Aranak, eta mugimendu kontserbadore eta erlijiozale bati hasiera eman zion. Nazionalismo jaio berrian, bada, immigrazioari buruzko diskurtsoak tarte garrantzitsua eskuratu zuen, garaiko

---

12. Nazionalismoa eta abertzaletasuna kontzeptu desberdinak badira ere, lan honetan *euskal nazionalismoa* eta *abertzaletasuna* sinonimo gisa darabilzkigu.

Bizkaiko gizarteko sektore orotan —eta ez nazionalismo sortu berrian bakarrik— gai zentrala zen modu berean.

Ezaguna da abandonotarrak espainiar etorkinen aurka garatu zuen ildo gogorra, eta askotan ikuspegi hori azpimarratu izaten da, oraindik ere, egungo euskal nazionalismoaren aurkako klixé moduan¹³. Izan ere, Aranarentzat euskal herritar izateko baldintza *arraza* zen, baina modu berezian ulertutako *arraza*, deituren euskaltasunean oin hartzen baitzuen, arrazakeria biologikoan erori gabe (Azurmendi, 1979: 128; Conversi, 1997: 68). Alta, Aranaren euskal nazioan etorkinek ez zuten lekurik, eta immigranteen aurkako birao ugari jaulki zituen. Finean, euskal nazionalistak talde txiki bat baino ez ziren garai batean, Aranek orduko Europako kabinete zientifikoetan erabiltzen zen *euskal arrazaren* ideia hartu, eta bere helburuetarako erabili zuen; hots, euskal nazioaren aldarria plazaratzeko. Egoeraren arabera, nazionalismoek elementu desberdinak erabili ohi dituzte beren nazioaren mugak zedarritzeko, eta Aranek *arraza* erabili zuen, ziur aski bere ustez beste elementuek (hizkuntzak, adibidez) huts egiten ziotelako (Aranaren *arrazaren* ideiarako, ik. Douglass, 2004).

Euskal nazionalismoa etorkinei itxitako mugimendua izan zen hamarkada luzeetan zehar, immigratuak eta haien ondorengoak Euskal Herrian gero eta ugariagoak ziren arren (eta, praktikan, salbuespenak egiten zirelarik, edota mugimendu nazionalistan parte hartzeko *arraza-eskakizunak* malgutzen zirelarik). Jarrera horrek, agerikoa denez, mugimendu abertzalearen hedapen-ahalmena eta eragiteko gaitasuna izugarri mugatzen zituen. Gainera, gutxinaka, abertzaletasunaren baitan bestelako ikuspegiak agertzen joan ziren, oso ahul hasieran, eta arrakasta handiagoz ondoren. Aldaketa horren adibideak aurki ditzakegu Sabin Aranaren jarraitzaile batzuen artean (Jagi-Jagi mugimenduko buruzagi zenbaitzuen aldarrikapenetan [in Gallastegi, 1993: 110 eta hur.]) zein Aranaren tradiziotik at kokatutako Eusko Abertzale Ekintzak proposatutako abertzaletasun laiko berriaren ildoan (Díez Medrano, 1999: 104).

Edonola ere, langile-mugimendutik jaiotako ideologiek eta nazioartean *arrazak* hartutako kutsu negatiboak eragina izan zuten euskal nazionalismoan; eta eragin hori guztiz mahaigaineratu zen, hamarkada batzuk geroago, ezkerreko abertzaletasuna ETArekin sortu zenean. 1960ko eta 1970eko hamarkadetako immigrazio-aldiaren baitan, euskal nazionalismo berria gorpuztu zen eta euskal herritartasunaren definizio berriak plazaratu ziren. Arraza guztiz alboraturik, etniak hartu zuen indarra hasiera batean eta, horri loturik, euskarak segidan (Jáuregui, 1981: 133-135). Eztabaida horren testuinguruan, immigrazioak paper garrantzitsua bete zuen 60ko hamarkadako ETArekin eztabaidetan, eta nahiz eta hasieran ikuspegi desberdinak mahaigaineratu ziren, behin mugimenduak marxismoarekin bat egin ostean, etorkinak abertzaletasunean integratzearen aldeko hautua gailendu zen, ezkerreko abertzaletasunaren praktikan ikuspegi horri jarraipena emanez (Garmendia, 1983: 78).

---

13. Hainbatetan, gaur egungo euskal nazionalismoak immigrazioarekiko bazterkerian oinarritutako jarrera duela frogatutzat ematen da; eta, horretarako, nazionalismo horren sorrerako ildo azpimarratu eta, gutxienez, azken 60 urteetako bilakaera saihesten da. Ikuspegi horrek nolabaiteko isla du euskal nazionalismoaren izaera *etnikoa* —modu ezkorrean ulertuta— baieztatzen den batzuetan.

Euskal herritartasunaren definizio berriak euskal nazioaren ateak irekitzen zizkion bertako kide izan nahi zuenari, euskara ikastearen baldintzarekin; eta sekulako jauzia izan zen euskal nazionalismoaren planteamenduetan, ondorioa migratzaileen eta abertzaleen arteko harremanetan errotikako aldaketa izanez (Shafir, 1995: 112). Gainera, praktikan, euskal herritartasunerako *baldintzak* are lausotuago geratu ziren, euskarak barik, borondate politikoak eta parte-hartzeak hartu baitzuten zentraltasuna euskal naziotasunaren definizioan (Zabalo, 2006). Euskal herritarra izateko, hori nahi izatea zen bete beharreko baldintza. Horretarako abertzaletasunarekin bat egitea bultzatzen zen, eta herritarrari nolabaiteko jarrera aktiboa eskatzen zitzaion.

Nazioaren ikuspegian gertatutako aldaketak funtsezko ondorioak izan zituen immigrazioaren lanketan. Gogora dezagun garai horretan immigrazioa oso ugaria zela, eta euskal nazionalismoak, etorkinak errefusatzen tematu beharrean, bestelako hautua egin zuen: abertzaletasunaren helburu garrantzitsu bilakatu zen immigranteak bere mugimendura eta, oro har, euskal nazio-sentimendura erakartzea. Etorkinen integrazioa euskal nazionalismoaren funtsezko helburu bilakatu zen, beraz (Shafir, 1995: 126; Conversi, 1997: 199). Garapen horretan funtsezko eragina izan zuen euskal nazionalismo berriaren ezkertiaritasunak¹⁴; eta hainbat etorkinek euskal nazionalismoarekin bat egin zuten (ik. Garmendia *et al.*, 1982; Shafir, 1995: 114-115; Conversi, 1997: 205). Hasieran ezkerreko abertzaletasunak hartu zuen ildo hori euskal nazionalismo osora hedatu zen ondoren.

Labur azaldu dugun prozesu horrek, beraz, ondorio sakonak izan zituen. Euskal nazio-ezaugarriak (euskara, bereziki) arrisku larrian zeuden testuinguru batean, ukalezina da Espainiatik zetorren immigrazio-uholdeak egoera horretan sakondu egiten zuela. Euskal jendartearen sektore zabaletan, nazio-ezaugarrien galtze-prozesuaren sentipena oso indartsua zen (Jáuregui, 1981: 70). Hortaz, are adierazgarriagoa da, gure ikuspegitik, abertzaletasunak hartutako bidea.

Orain arte Espainiatik abiatutako immigrazioaz aritu gara, hori izan baita, ezbairik gabe, momentuz Hego Euskal Herrian ondorio sakonenak izan dituenak, eta euskal nazionalismoan ere eragin nabarmenena izan duena. Ipar Euskal Herrian, aipatu dugunez, eztabaida beste esparru batzuetan garatu zen, eta azterketa propioa behar duela uste dugu. Immigrazio berria, bere aldetik, 2000ko hamarkadan nabarmendu zen Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroa Garaian, aurreko immigrazio-aldiak baino era apalagoan, gainera. Prozesu horren berritasunaren eraginez, abertzaletasunean gai horri buruz garatutako ikuspegiak oso oinarritzkoak dira oraindik, gure ustez.

4. IMMIGRANTEEN EGOKITZAPENA: OHAR BATZUK

Migratzailea lurralde batera iritsi osteko prozesu luze hori guztia barne biltzen du *etorkinen integrazio* kontzeptu zabalak (Favell, 2003), zeina eztabaida ugariaren iturburu den, eta gizarteko hainbat dimentsiori dagokion (lan-mundua, harreman sozialak, partaidetza politikoak, hizkuntzaren ikasketa, eta abar). Hala ere, kontuan

14. Herritartasunaren definizioan bertan agertzen da marxismoaren eragina, *euskal herri langilea* (maiz gaztelaniaz: *pueblo trabajador vasco*) izendapenarekin: euskal herritarra da Euskal Herrian bizi dena eta lan egiten duena.

hartu beharrekoa da egiturazko integrazioa (batik bat egitura sozialari eta lan-munduari loturikoa) ezinbestekoa gertatzen dela etorkinarentzat, integrazio politiko-kulturala ez bezala. Integrazioa, bada, alde biko prozesu moduan ulertzen da, hots, immigranteari *eta* bertakoari dagokiena. Beraz, gutxienez bi taldeen arteko prozesua da, baina, bi aldeek botere-harreman desberdina duten heinean, prozesu asimetrikoa dela kontuan izan behar da. Edonola ere, maiz asimilazioaren sinonimo gisa erabiltzen den arren, integrazioak, berez, asimilazioak baino *zerbait gehiago* eskatzen du.

Integrazio- edo egokitzapen-prozesu horretan, estatuaren egitekoa funtsezkoa da, errealtatea definitzeko duen boterearen bidez, eta immigrazio-politikaren bidez. Halaber, estatuak garatutako herritartasun-politika etorkina barneratzeko nahiz baztertzeko funtsezko mekanismoa da. Gainera, prozesu horretan, arreta askotan immigrantearen ezaugarrietan jartzen den arren (haren erlijioa dela, haren ohiturak mantentzen tematzen dela, eta abar), barneratze/esklusio mekanismo horiek harrera-gizartearen ezaugarrien arabekoak izan ohi dira (Gil Araújo, 2006: 64). Izan ere, ereduak eredu, eta *kanpotarrak* bota edo zokoratzea helburu duten diskurtsoak alde batera utzita, estatu orok bere lurraldera iritsitako gizabanako berriak bere gizartean barneratu nahi ditu. Prozesu horretan, integrazioaren alde bikotasuna ahantzia gelditu ohi da, eta zentzu asimilazionista hartzen du. Izan ere, eskaerak etorkinari soilik bideratzen zaizkio: praktikan, etorkina da harrera-gizartera *integratu* behar dena.

Aipatu dugunez, immigrazioak aspektu sozial, kultural, politiko, demografiko, juridiko eta abarrekoak barne biltzen ditu. Baina, azken hamarkadetan, immigrazioaren alderdi kulturalak zentraltasuna eskuratu du migrazioei buruzko azterketa akademikoetan zein eztabaida sozialean. Finean, funtsean arazo soziala dena, *etnifikatu* egin da (ik. Cachón, 2009: 262), eta bestelako erroak *ere* (klase soziala, generoa, adina, eta abar) badituzten errealtateei *azalpen kulturala* ematea izan da ondorioa.

Edonola ere, immigrazioaren ondoriozko kultura-aniztasunaren aurrean, estatuak zein aktore sozial eta politikoen garaturiko jarduna azterketa-iturri agortezina da azkenaldian immigrazio kopuru esanguratsuak jasotzen dituzten herrialdeetan. Izan ere, immigrazioaren eraginez, harrera-gizartean ugaritasun kulturala areagotu da edo, zahatzago esanda, aniztasun hori ageriko bilakatu da. Immigrazioak sortutako multikulturalitatearen aurrean (bakarra izan ez arren, zentraltasun osoa eskuratu duena), bada, hainbat eredu garatu izan da, testuinguruaren arabera. 1970eko hamarkada arte, eta batez ere eremu anglosaxoiaz ari garela, asimilazioa edota *melting pot* bezalako ereduak nagusi ziren, modu diferenteetan immigrantea harrera-gizarteko kulturaren (kultura bakar moduan ulertuta) barneratzea xede zutenak. Ikuspegi arabera, harrera-gizartean barneratzeko prozesua —ustez modu *naturalean* gertatzen zena— immigrantearen ardura zen. 70eko hamarkadatik aurrera, baina, eredu horien muga eta ezintasunak azalatu, eta kultura-aniztasunaren onarpen positiboak hartu zuen indarra, hots, pluralismo kulturalak. Ikusmolde horrek, harrera-gizartean usteko homogeneotasun kulturala faltsua dela jabetuta, immigrazioak ekarritako kultura-alorreko ugaritasuna modu positiboan

baloratzen du, eta immigrazioaren azterketan nagusi den ikuspegi normatiboa da (eredu hauetarako, ik. López Sala, 2005: 77-92).

Pluralismo kulturalaren barruan, eredu nagusia, aztertuena, eta eztabaida handiak sortu dituen, multikulturalismoa da¹⁵. Ikusmolde horrek, funtsean, berdintasun eta kohesio soziala xedetzat hartuta, gutxiengo nazional eta etnikoen diferentziarako eskubidearen bermea azpimarratzen du (ez da immigrazioaz soilik arduratzen, beraz), eta nagusiki jarrera liberal batetik abiatzen da¹⁶. «*Berdinak gara kulturalki desberdinak izateko eskubide berak ditugulako*» esaldian laburbil daiteke haren mezua.

Multikulturalismoari alde ugarietatik egiten zaio kritika, ikuspegi askotatik, komunitate kultural desberdinak bultzatzen direnez gizartearen kohesioa apurtzen dutela uste dutenetatik (adibidez, ik. Sartori, 2003), ikuspegi feminista eta kritikoraino¹⁷, esaterako. Izan ere, ez dira gutxi multikulturalismoa ulertzeko moduak¹⁸. Nolanahi ere, immigratuek harrera-gizartean burutu beharreko egokitzapen-prozesuan, kultura-aniztasunaren afera ere kontuan hartu behar dela ukaezina da. Estatuak ere, hortaz, bere jarduna definitu behar du kultura-aniztasunari dagokionez. Kultura-aniztasunaren aitortza edota onarpenetik harago, multikulturalismoaren defendatzaileek aniztasun hori eskubidea dela azpimarratzen dute.

Estatuak gai etnikoetan izan dezakeen *neutraltasunaren* asmo liberala gaindituta, immigrazioaren ondoriozko aniztasuna eta estaturik gabeko nazioei loturikoa ere harremanetan jarri behar dira, estatuaren nazioarekin bat egiten ez duen nazionalismo indartsua dagoen kasuetan. Halako testuinguruetan, Will Kymlicka-k proposatutako banaketa hartzen da erreferentziazat, eta kultura-aniztasunaren forma nagusiak izendatzeko *multinazional* eta *polietniko* kategoriak bereizten dira. Horrela, estatu multikulturala *multinazionala* izango da bere herritarrak nazio desberdinetako kideak direnean (estatu multinazionala); eta *polietnikoa*, berriz, kide horiek nazio desberdinetatik emigratu baldin badute, eta desberdintasun horrek esangura pertsonala nahiz politikoa eskuratzen baldin badu (estatu polietnikoa) (Kymlicka, 1996: 35 eta hur.). Normalean, estatu bat multinazionala edo/eta

15. Pluralismo kulturalaren barruan, multikulturalismoa gainditzeko duen eredu moduan aurkezten da zenbaitetan *interkulturalismoa* edo kultura-artekotasuna. Alta, multikulturalismoaren eta azken horren arteko muga ez da batere argia, eta interkulturalismoak kulturen arteko harremana eta sintesia hobesten dituela azpimarratzen da (eta, aldi berean, multikulturalismoak talde kulturalen arteko mugak eta diferentziak areagotzen dituela defendatzen da). Edonola ere, interkulturalismoak maila mikroan izan du garapena, hezkuntza-arloan bereziki.

16. Ildo horretan, kontuan hartzekoa da Nimni-ren (1999) kritika. Haren aburuz, multikulturalismoaren eztabaida garaikidean ikuspegi liberala hegemonikoa izatearen arduradun nagusia ezkerria da; izan ere, historian zehar ezkerretik plazaratu diren diferentziaren onarpenaren teorien ildotik —*austromarxismoa*, adibidez— jarraitu baino, eremu hori ikuspegi liberalari utzi baitio.

17. Feminismotik gogorarazten denez, multikulturalismoak berekin dakarren *kultura propioaren defentsak* kultura modu esentzialistan ulertu eta berau *kosifikatzea* izan dezake ondorioztat; eta, horrela, gutxiengo kulturalen barruko botere-harremanak (generoen artean, esaterako) eta barne-disidentziak ahantzita geratzen dira (ik. Yuval-Davis, 2010).

Beste ikuspegi batetik, Zizek-ek, adibidez, multikulturalismo liberalaren *onarpena* eta *tolerantzia* salatzen ditu, faltsuak direlako. Gainera, bere ustez, multikulturalismo liberalak, gutxiengoen borrokak *onarpenaren* norabidean kokatzen dituen (sistemaren kontrako borrokan baino gehiago), eskakizun horiek merkatu globalaren logikan txertatzen ditu (ik. Zizek, 1998).

18. Multikulturalismoaren azalpen kritiko baterako, ik. Galfarsoro (2012).

polietnikoa izango da, baina aniztasun-iturri bakoitzak eskaera desberdinei bide ematen dienez, bi maila horiek bereiztea komeni da.

Planteamendu horretatik abiatuta, Kymlicka-ren aburuz, *multikulturalismoaren erronka* ondokoa da: nazio eta etnia mailako desberdintasunak modu egonkor batean egokitzea, aldi berean egokitzapen hori modu etikoan eginez. Horrela, Kymlicka-k bere hausnarketa eskubideen alorrera darama. Izan ere, multikulturalismoak defendatutako ideia da immigranteei eta bestelako gutxiengoei zuzendutako talde-eskubideen aitortzaren beharra. Modu eskematikoan azalduta, autogobernu-eskubideak, eskubide polietnikoak eta ordezkapen-eskubide bereziak bereizten ditu kanadarrak. Lehenengoak, estaturik erdietsi ez duten nazioei dagozkie; eta bigarrenak, aniztasun polietnikoaren ondorio dira, immigrazioari lotutakoak, beraz. Azken horiek, autogobernu-eskubideak ez bezala, gutxiengo etnikoa gizartean integratzea dute xede. Ordezkapen-eskubide bereziak, azkenik, behin-behineko eskubideak dira, *ekintza* edo *diskriminazio positiboari* loturikoak, eta talde desberdinek (ez nazional edo etnikoek soilik) erakundeetan ordezkapena lortzea dute helburu (Kymlicka, 1996: 47 eta hur.).

Multikulturalismoaren auzia Euskal Herrira ekarrita, paradigma horrek Euskal Herrian eragin ditzakeen ekarpenak mahaigaineratu izan dira jada. Planteamendua estatua erdietsi duen nazionalismoaren jardueratik proposatu bainoago, estatua lortzeko borrokan diharduen mugimenduaren ikuspegitik luzatu da. Asmo asimilazionista oro (eta intentzio horrek *integrazio* izena har dezakeela ahanzi gabe) gainditzearen beharra azpimarratzen da orduan; eta immigratuen eskubideak eta ikuspuntuak kontuan hartzearen garrantzia. Hortik abiatuta, etorkinen eskubideen aldarrikapena euskal herritar ororen eskubideen aldeko dinamiketan txertatzearen beharra proposatzen da; eta, bide horretan, Euskal Herrian bizi diren jatorri desberdineko biztanleen eskakizunak barne bilduko lituzkeen jarduna eraikitzen saiatzea da xedea (Albite, 2008).

5. IMMIGRAZIOA ETA EUSKAL HERRIKO ESTATUA: ONDORIO MODURA

Immigrazioa auzi politikoa da. Immigrazioaren nozio modernoa bera —normalean, nazioarteko migrazioak dira-eta hizpide— estatuari loturik dago: immigratzea estatu batetik beste batera mugitzea baita. Herritartasuna ere, estatuko naziokide gisa ulertuta, *bestetasunari* kontrajarrita eraiki da: atzerritarrari zein, are modu gatazka-tsuagoan, immigranteari berari. Hala ere, immigrazioaren gai honetan, etorkina zokoratu edo segregatzea baino, immigratuaren *integrazioa* edo egokitzapena da hizpide (gai eztabaidatua izan arren); eta, prozesu horretan, kulturaren auziak zentraltasuna eskuratu du duela hamarkada batzuetatik. Hala eta guztiz ere, harrera-gizartearen eta etorkinaren arteko harremana asimetrikoa dela gogorarazi beharra dago, eta, integrazioa alde bikoa dela azpimarratzen den arren, diferentzian oinarritutako kokapen soziala duten eremuen arteko harreman batez ari garela.

Immigrazioaren izaera politikoa dela genioen; eta hori ezin modu argiagoan mahaigaineratzen da, gure ustez, nazio-gatazka egoeretan. Izan ere, migratzaileek (kategoria horren atzean ezkututzen diren jatorri, kultura, klase, genero eta abar

ugariak direla gogora dezagun) kopuru esanguratsua osatzen duten eta nazio-gatazka pil-pilean dagoen lurralde batzuetan, immigrazioak garrantzia eskuratu du agenda politikoan. Immigrazioaren lanketa estatuaren esku egon ohi da, eta harekin izan ohi dituzte lehen harreman erakundetuak migratzaileek. Hori dela-eta, estaturik gabeko nazionalismoak etorkinekiko jardunik garatzen ez badu, estatuak etorkinak bere nazio-proiektura erakartzea izan daiteke ondorioa. Areago baldin eta estatuari loturiko nazioaren zein kulturaren baitan mugikortasun sozialerako aukerak handiagoak badira. Horren aurrean, zenbait lurraldetan (Quebec izaten da adibiderik aipatuena) independentziari buruzko eztabaida immigrazioaren aferarekin lotu da. Zehatzago esateko, immigrazioa ikuspegi propioz lantzeko ahalmena lortzeko behararekin.

Euskal Herrian, aitzitik, egoera bestelakoa da. Immigrazioa —herritartasunari lotuta eta bere dimentsio *nazionalean*— lantzeko eskumenik egon ez den neurrian, ez da gai horri buruzko benetako eztabaida sozialik egon; eta, maila politikoan ere, debate hori ez da nabarmendu. 1970eko eta 80ko hamarkadetan, aitzitik, euskal herritartasunari buruzko eztabaidak indarra hartu zuen, aktore politikoek kasuan, bederen. Baina, gaur egun, immigrazioa beste arlo batzuetan da hausnarketa-iturri, batez ere gai sozialei lotuta eta, bigarren maila batean —gure alorretik gertuago— hezkuntzari edota hizkuntzari lotuta.

Euskal Herria estatu bilakatzeko prozesuak, hala ere, immigrazioaren dimentsio politikoaren eztabaidari bide eman beharko dio, eta ebatzi beharreko gai ugari mahaigaineratuko dira, orduan. Horien artean, ondokoak azpimarra daitezke: herritartasunaren afera¹⁹ (euskal herritar bilakatzeko baldintzak); immigrazioari loturiko kultura-aniztasunaren auzia (*kultura* horiek Euskal Herriko gizarteko eremu desberdinetan —hezkuntzan, adibidez— izan beharreko lekua); immigrazioaren lanketan euskarak izan beharreko papera, eta Euskal Herriko beste hizkuntzen (gaztelania eta frantsesa) zein immigrazioaren ondorioz hitz egindakoen lekua; immigrante taldeen trataera eta eskubideak (talde-eskubideen eztabaida); etorkinen integrazio-prozesua (*integratio* hitzaren atzean ezkuta daitezkeen helburuen argipena, eta horretarako mekanismoak), eta abar.

Finean, Euskal Herriko estatuak immigrazioaren auzian helburu desberdinei aurre egin beharko die, bere egitekoa lurralde horretan bizi diren herritar guztiei zuzendu beharko diela kontuan hartuta, herritar horien jatorria edozein izanik ere. Euskal Herriko nazio-zutabeak sendotzeko xedea izango du, eta, horrekin batera, immigranteen ongizatea eta gainerako herritarrekiko berdintasuna ere bultzatu beharko ditu. Zentzu horretan, gogorarazi beharrekoa da, hemen immigrazioaz ari bagara ere, *immigrante* kategorია ez dela totala, eta etorkinak, migratzailea izateaz gain, klase, genero eta abarren arabera kokapen sozial zehatza duela. Ondorioz, gauza jakina dirudien arren, Euskal Herriko estatuak euskal herritar orori sortuko dizkion onura berak Euskal Herrira berriki iritsitakoentzat *ere* izango direla aipatzea ez dago sobera.

Egitura politiko batez hornitzen diren nazio guztiek garatzen dute beren migrazio-politika nazionala. Estatu *garatu* guztiek, beren lurraldera iristen diren

19. Bilduma honetan bertan, herritartasunari buruz egindako lanean afera horretan sakontzen da.

gizabanakoen aurrean, jarduera zehatza garatzen dute. Immigrazio-politika nazional horrek estatuko lurralderako sarrera, herritartasuna eskuratzeko baldintzak eta prozedura, edota immigranteen egokitzapen-prozesu zabala barne hartuko ditu, besteak beste. Gure testuinguruan, horietako gai batzuk, ezaguna denez, Europar Batasunaren esku egon daitezke.

Euskal Herriko estatuak ere, beste edozein estatuk bezala, bere migrazio-politika propioa garatu beharko du, eta, horrela, hainbat ahalmen eta aukera Euskal Herrira ekarriko dira, oraingo egitura administratiboek ez baitute horretarako eskumenik (Euskal Herri mailako datuak jasotzeko ezintasuna bera horren adibide da). Politika horren alderdi nabarmena izango da migratzaileen integrazio- edo egokitzapen-prozesua, Euskal Herritik eraiki ahal izango dena, prozesuaren hasieratik eta helburu zehatzekin. Adibidez, euskarak ere prozesu horretan bere lekua izango du, gaur egun ez bezala²⁰. Lan honetan, bestalde, ez ditugu aztertu egungo migrazio-politikek sortzen dituzten egoera bidegabeak; baina, gure ustez, etorkizuneko estatuak —integrazioa aldebikoa dela kontuan hartuta (hots, etorkinez gain, jada bertan dauden herritarrei ere badagokiela)— egoera horiek gainditzeko erronka izango luke, gutxienez.

Euskal Herriko estatuak immigrazioarekin izan dezakeen harremana pentsatu nahi badugu, ezinbestekoa da Euskal Herrian immigrazio-arloan garatutako esperientzia kontuan hartzea. Prozesu luze eta zabal horretako bi eremutan zentratu gara lan honetan: XIX. mendearen bukaera aldetik Euskal Herrira etorritako immigrazio-aldi nagusietan, batetik; eta horren aurrean abertzaletasunak garatutako ildoan, bestetik.

Lehenengoari dagokionez, Euskal Herriko biztanleen jatorria askotarikoa dela gauza jakina da. Batzuetan aniztasun hori arazo moduan mahaigaineratzen den arren, gizarte homogeneousak fikzioa direla gogorarazi behar da. Areago, Euskal Herriko biztanleriaren osaera ez da, inguruko herrialdeekin alderatuta, oso desberdina. Estatuz kanpoko immigrazio *berriari* dagokionez, herrialdez herrialde oso egoera desberdinak gertatzen badira ere, immigrazio kopuruak nahiko baxuak dira Europako hainbat herrialderekin zein gure ingurukoekin alderatuz gero.

Bigarrenik, immigrazioaren aurrean abertzaletasunak izandako bilakaeraz gako batzuk ere aipatu nahi izan ditugu. Gai hau garrantzitsua iruditzen zaigu; izan ere, abertzaletasuna Euskal Herriko estatuaren bultzatzailea izanda, mugimendu horrek immigrazio-fluxu desberdinekiko garatu duen ikuspegiak garrantzi handia hartzen du. Prozesu luze baten baitan, ikusi dugunez, XX. mendearen bigarren erdian, mugimendu abertzaleak etorkinak euskal nazioan txertatzearen aldeko apustua egin zuen. Jarrera horren ondorioz, abertzaletasunean eta, oro har, Euskal Herriko gizartean immigrazio berriak landu ahal izateko oinarriak baditugu.

Euskal Herrian, bada, immigrazioari buruzko esperientzia egon badago, eta Euskal Herria estatu bilakatu nahi duen mugimenduak gai hori landu izan du, eztabaida nagusiak orain dela hamarkada batzuk gertatu baziren ere. Finean, bi gai

---

20. Estatua edukitzeak, gainera, euskararen gaia modu normalizatuan lantzea izan dezake ondorioztat: ez Estatuko (Espainia nahiz, landuko baliitz, Frantziako) lurralde bateko *berezitasun* gisa.

horiek estatu berriarentzako indargunetzat uler daitezke. Gaur egungo immigrazioak eztabaida berriak dakartza berekin (migratzaileen egokitzapenari buruzko ikuspegi ugariak, esaterako), aurreko immigrazio-aldietan garatu ez zirenak. Horiei bide eman beharko zaie, ezbairik gabe, eta, gure ustez, Euskal Herriko estatua, bide horretan, lagungarri baino ez da izango.

BIBLIOGRAFIA

- Aierdi, X. (2011): "Immigrazioa Euskal Herrian", *Gaindegia txostena 2010*, Gaindegia, Andoain, 41-48, <http://www.gaindegia.org/files/GT2010_EU_1.pdf>.
- Albite, P. (2008): "Migrazioak, kultura-aniztasuna eta estaturik gabeko nazioak", *Jakin*, **165**, 31-73.
- Aztiker (2006): *Euskal Herria datuen talaiatik*, Txalaparta, Tafalla.
- Azurmendi, J. (1979): *Arana Goiri-ren pentsamentu politikoa*, Hordago, Donostia.
- Bilbeny, N. (2009): "La integración social en sociedades pluriculturales con inmigración. Concepto y límites", in M, Boladeras (koord.), *Ciudadanía y derechos humanos. Gobernanza y pluralismo*, Horsori, Bartzelona, 49-68.
- Billig, M. (1995): *Banal Nationalism*, Sage Publications, Londres.
- Cachón, L. (2009): *La 'España inmigrante': marco discriminatorio, mercado de trabajo y políticas de integración*, Anthropos, Rubí (Bartzelona).
- Connor, W. (1998): *Etnonacionalismo*, Trama, Madril.
- Conversi, D. (1997): *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative Routes to Nationalist Mobilisation*, Hurst & Co., Londres.
- Díez Medrano, J. (1999): *Naciones divididas. Clase, política y nacionalismo en el País Vasco y Cataluña*, CIS, Madril.
- Douglass, W. A. (2004): "Sabino's sin. Racism and the founding of Basque nationalism", in D. Conversi (ed.), *Ethnonationalism in the Contemporary World*, Routledge, Londres, 95-112.
- Eurostat (2011): "6.5% of the EU population are foreigners and 9.4% are born abroad", *Statistics in focus*, **34**, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-034/EN/KS-SF-11-034-EN.PDF>.
- Favell, A. (2003): "Integration Nations: The Nation State and Research on Immigrants in Western Europe", *Comparative Social Research*, **22**, 13-42.
- Galfarsoro, I. (2012): "Kulturaniztasuna eta naziotasuna: identitatearen politikak vs. politikaren identitatea", *Hausnart*, **1**, 26-54.
- Gallastegi 'Gudari', E. (1993): *Por la libertad vasca*, Txalaparta, Tafalla.
- García-Sanz, A. eta Mikelarena, F. (2000): "Evolución de la población y cambios demográficos en Navarra durante el siglo XX", *Gerónimo de Uztariz*, **16**, 125-138.
- Garmendia / Parra / Pérez-Agote (1982): *Abertzales y vascos. Identificación vasquista y nacionalista en el País Vasco*, Akal, Madril.
- Garmendia, J. M. (1983): *Historia de ETA*, Haranburu-Altuna, Donostia (1. liburukia).
- Gil Araújo, S. (2006): *Las argucias de la integración. Construcción nacional y gobierno de lo social a través de las políticas de integración de inmigrantes. Los casos de Cataluña y Madrid*, UCM, Madril.
- Ikuspegi – immigrazioa (2011a): "Migrazio-fluxuen urrezko hamarkada", *Immigrazioaren begirada*, **38**, <<http://www.ikuspegi-inmigracion.net/documentos/panoramicas/eus/pan38eusweb.pdf>>.

- Ikuspegi – immigrazioa (2011b): “Atzerritar biztanleria EAEn 2011”, *Immigrazioaren begirada*, **40**, <<http://www.ikuspegi-inmigracion.net/documentos/panoramicas/eus/pan40eus.pdf>>.
- Jáuregui, G. (1981): *Ideología y estrategia política de ETA*, Siglo XXI, Madril.
- , (1996): *Ciudadanía multicultural. Una teoría liberal de los derechos de las minorías*, Paidós, Bartzelona.
- Kymlicka, W. (2003): *La política vernácula. Nacionalismo, multiculturalismo y ciudadanía*, Paidós, Bartzelona.
- López Sala, A. M. (2005): *Inmigrantes y Estados: la respuesta política a la cuestión migratoria*, Anthropos, Rubí (Bartzelona).
- Nimni, E. (1999): “Nationalist multiculturalism in late imperial Austria as a critique of contemporary liberalism: the case of Bauer and Renner”, *Journal of Political Ideologies*, **4 (3)**, 289-314.
- Ruiz Olabuénaga, J. I. eta Blanco, Mª C. (1994): *La inmigración vasca. Análisis trigeneracional de 150 años de inmigración*, Deustuko Unibertsitatea, Bilbo.
- Sartori, G. (2003): *La sociedad multiétnica. Pluralismo, multiculturalismo, extranjeros e islámicos*, Taurus, Madril.
- Sayad, A. (2010): *La doble ausencia. De las ilusiones del emigrado a los padecimientos del inmigrado*, Anthropos, Rubí (Bartzelona).
- Shafir, G. (1995): *Immigrants and Nationalists. Ethnic Conflict and Accommodation in Catalonia, the Basque Country, Latvia, and Estonia*, State University of New York Press, Albany.
- Triandafyllidou, A. (1998): “National identity and the ‘other’”, *Ethnic and Racial Studies*, **21: 4**, 593-612.
- Yuval-Davis, M. (2010): “Etnicidad, relaciones de género y multiculturalismo”, in P. Bastida eta C. Rodríguez (ed.), *Nación, diversidad y género. Perspectivas críticas*, Anthropos, Bartzelona, 64-88.
- Zabalo, J. (2006): “Nacionalismo vasco: el discurso teórico sobre la nación y su readecuación en la práctica”, *Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas*, **5: 1**, 83-94.
- Zabalo / Basterra / Iraola / Mateos (2010): *Etorkinak eta integrazioa. 50-80ko hamarkadetako etorkinen integrazio moduak Hego Euskal Herrian*, GITE-IPES, Bilbo.
- Zapata-Barrero, R. (2004): *Multiculturalidad e inmigración*, Síntesis, Madril.
- , (2008): *La inmigración en naciones minoritarias. Flandes, Quebec y Cataluña en perspectiva*, Icaria, Bartzelona.
- Zizek, S. (1998): “Multiculturalismo, o la lógica cultural del capitalismo multinacional”, in F. Jameson eta S. Žižek, *Estudios Culturales. Reflexiones sobre el multiculturalismo*, Paidós, Buenos Aires, 137-188.